

تأثیر حقوق اساسی دانش آموز در آموزش و پرورش

محمد نیک فکر^۱

چکیده

حقوق دانش آموزی شامل کلیه حقوقی می باشد که یک فرد در حال تعلیم و یا به سبب تعلیم در نظام آموزش و پرورش کشور از آن بهره مند می باشد. هدف اصلی پژوهش حاضر تأثیر حقوق اساسی دانش آموز در آموزش و پرورش است تا با اتکالی به آن، وظایف، تعهدات و مسئولیت های معلمان، مسئولان مدرسه و سایر افراد دست اندرکار تربیت دانش آموزان شناسایی و معرفی شوند. پژوهش حاضر مطالعه ای کیفی است که با بهره گیری از روش تحلیل محتوای کیفی از نوع طبقه بندی استقرایی انجام شده است. مرور نظام مند و تحلیل منابع حقوقی به تدوین مجموعه ای از اصول تحت عنوان اصول حقوق در آموزش و پرورش منجر شده است. این اصول استخراج شده چهارده گانه بر اساس میزان استناد در منابع قانونی مورد مطالعه در سه دسته تصریح شده در قوانین رسمی (مشمتمل بر دسترسی به آموزش رایگان، تسهیلات تربیت بدنی و بر خورداری از آموزش عالی)، تأیید شده در قوانین رسمی (مشمتمل بر تأمین اجتماعی، آزادی انتخاب نوع و شیوه آموزش، ارتقای سطح دانش و آگاهی عمومی، آموزش به زبان مادری، امنیت تحصیلی، بر خورداری از حقوق مساوی و آزادی فعالیت های سیاسی و اجتماعی - فرهنگی) و تصریح شده در قوانین آموزش و پرورش (مشمتمل بر پرورش خلاقیت های هنری، ارتقای امکانات و فرصت های مناسب اوقات فراغت، هدایت و راهنمایی تحصیلی و تسهیل شرایط آموزش کودکان با نیازهای ویژه) طبقه بندی شده اند. پیشنهاد می شود در مطالعات آینده الگوی مفهومی استخراج شده از نگاه صاحب نظران و متخصصان حقوقی و تربیتی مورد واکاوی قرار بگیرد و با اعمال نظرات آنان تعدیل و اصلاح شود.

کلید واژگان: حقوق دانش آموز، حقوق اساسی دانش آموز، اصول حقوقی دانش آموز، نظام تربیتی ایران

^۱ کارشناسی ارشد، رشته حقوق عمومی، دانشگاه آزاد بندرعباس، m9171494688@gmail.com

۱_ مقدمه

حقوق دانش‌آموز عبارت است از مجموعه قواعد و مقرراتی که از یک سو بیان‌کننده حقوق، آزادی‌ها و مسئولیت‌های دانش‌آموز است و از سوی دیگر بیان‌کننده مسئولیت‌های اشخاصی است که در امر آموزش با دانش‌آموز در ارتباط‌اند. حقوق دانش‌آموز یکی از دغدغه‌های اساسی اصلاح‌گران اجتماعی و تربیتی است که در دهه‌های اخیر به صورت رسمی و قانونی در سازمان‌ها و محافل بین‌المللی و ملی مورد توجه قرار گرفته و قوانینی ویژه در این زمینه به تصویب رسیده است مثلاً، حق برخورداری از «آموزش برای همه» در ماده سیزده میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی از سوی کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد و «حق تحصیل و آزادی تحصیل» در بند ۲ ماده ۱۹ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی از سوی کمیته حقوق بشر سازمان ملل متحد در سال ۱۹۶۶ به عنوان حقوق اساسی انسان‌ها مورد تأکید قرار گرفته‌اند.

امروزه در بسیاری از کشورها کودکان در معرض خشونت، بدرفتاری و غفلت قرار دارند که نشان می‌دهد نقض حقوق کودکان در جهان هنوز به شکل گسترده وجود دارد (کاول، هاو مک‌نیل، ۲۰۱۰).

تدوین مجموعه مدون حقوق دانش‌آموز در سطح پژوهشی نیز یک حوزه مغفول است. اگر چه در سال‌های اخیر علاقه به آموزش دانش‌آموزان درباره حقوق آنان و مسئولیت‌های مدرسه افزایش یافته (کاول، هاو پولگ یتو، ۲۰۱۱)، اما بندرت محور علاقه پژوهشی پژوهشگران رشته‌های علوم تربیتی و حقوق و سایر علوم اجتماعی قرار گرفته است. نتایج مطالعه تیپیتس (۲۰۰۵) حاکی از آن است که دانش‌آموزان آموزش‌دیده درباره حقوق کودک از نظر شایستگی‌های روانی-اجتماعی از همتایان آموزش‌ندیده خود در سطح بالاتری قرار دارند. در واقع، حقوق دانش‌آموز بخشی مهم از حقوق بشر است که درصدد محافظت از کودکان در مقابل هرگونه سوءاستفاده از آنان است (شومبا، ۲۰۰۳). بنابراین، مدارس باید به محیط‌های دموکراتیک تبدیل شوند که در آن کودکان حقوق خود را می‌آموزند و صلاحیت‌های شهروندی را کسب می‌کنند (اوسلر و استارکی، ۱۹۹۸). افزون بر آنچه اشاره شد، نسبت بالایی از جمعیت کنونی ایران دانش‌آموز هستند و ارائه یک مجموعه مدون به آشنایی دانش‌آموزان با مواد حقوقی مرتبط با آنان جهت می‌دهد. در این زمینه تنها مطالعه انجام‌شده پژوهش موسوی (۱۳۸۱) است که حقوق و مسئولیت معلمان آموزش و پرورش در حقوق ایران و سند بین‌المللی توصیه‌نامه معلمان را تبیین نموده است. پژوهش حاضر نیز درصدد است تا با اتکال به منابع حقوقی موجود کشور (قانون اساسی، قوانین عادی، منشور ملی حقوق کودک، قوانین مرتبط با حقوق بشر، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و منابع بین‌المللی مرتبط) حقوق اساسی و بنیادی دانش‌آموز را استخراج و تدوین نماید. چارچوب حقوقی استخراج‌شده از پژوهش حاضر از این نظر دارای اهمیت است که می‌تواند پشتوانه عمل قرار بگیرد و به اجرا گذاشته شود؛ چراکه یک مطالعه علمی مبتنی بر منابع موجود است و می‌تواند به صورت لایحه‌ای برای تصویب به مراجع قانون‌گذاری ارائه شود.

۲_ منشور ملی حقوق دانش‌آموز

۱. اهمیت دوران تحصیلی: بی‌شک دوران تحصیلی و دانش‌آموزی از مهم‌ترین فصول زندگی هر فرد در جامعه می‌باشد و در واقع پایه و اساس بسیاری از بنیان‌های فکری، اخلاقی، اعتقادی و اجتماعی هر فرد در این دوران شکل می‌گیرد. از این‌رو وضع قوانین مناسب و مؤثر که تأمین‌کننده حمایت برای این قشر می‌باشد، امری ضروری است.

۲. آسیب‌پذیری دانش‌آموزان: با توجه به حضور چندین ساله دانش‌آموزان در مراکز آموزشی و به علت شرایط سنی و اجتماعی خاص آن‌ها، دانش‌آموزان بسیار آسیب‌پذیر می‌باشند و این آسیب‌پذیری ایجاب می‌کند که با وضع قوانین مناسب و خاص برای دانش‌آموزان زمینه‌های لازم را جهت رشد و سلامت جسمی، فکری و روانی آن‌ها تأمین شود.

۳. پیوسته بودن دوران تحصیلی: به دلیل پیوسته بودن دوران تحصیل و تغییر و تحولات جسمی، شخصیتی، اعتقادی و اجتماعی دانش‌آموزان در تمام این مدت ضرورت ایجاب می‌کند که قوانین خاص و متناسب با مقررات و تحولات شخصیتی و جسمی دانش‌آموزان تدوین گردد و این قوانین به‌عنوان حامی دانش‌آموزان به آن‌ها کمک کند تا تمامی این تحولات را به‌آرامی و بدون تنش پشت سر بگذرانند.

۴. اهمیت دوران تحصیلی: بی‌شک دوران تحصیلی و دانش‌آموزی از مهم‌ترین فصول زندگی هر فرد در جامعه می‌باشد و در واقع پایه و اساس بسیاری از بنیان‌های فکری، اخلاقی، اعتقادی و اجتماعی هر فرد در این دوران شکل می‌گیرد. از این‌رو وضع قوانین مناسب و مؤثر که تأمین‌کننده حمایت برای این قشر می‌باشد، امری ضروری است.

۵. آسیب‌پذیری دانش‌آموزان: با توجه به حضور چندین ساله دانش‌آموزان در مراکز آموزشی و به علت شرایط سنی و اجتماعی خاص آن‌ها، دانش‌آموزان بسیار آسیب‌پذیر می‌باشند و این آسیب‌پذیری ایجاب می‌کند که با وضع قوانین مناسب و خاص برای دانش‌آموزان زمینه‌های لازم را جهت رشد و سلامت جسمی، فکری و روانی آن‌ها تأمین شود.

۶. پیوسته بودن دوران تحصیلی: به دلیل پیوسته بودن دوران تحصیل و تغییر و تحولات جسمی، شخصیتی، اعتقادی و اجتماعی دانش‌آموزان در تمام این مدت ضرورت ایجاب می‌کند که قوانین خاص و متناسب با مقررات و تحولات شخصیتی و جسمی دانش‌آموزان تدوین گردد و این قوانین به‌عنوان حامی دانش‌آموزان به آن‌ها کمک کند تا تمامی این تحولات را به آرامی و بدون تنش پشت سر بگذارند.

۷. منشور حقوق دانش‌آموز بادیید همه‌جانبه‌ای که نسبت به مسائل دانش‌آموزان دارد زمینه‌ای را ایجاد می‌کند تا به معرفی حقوق پایه‌ای و بنیانی یک دانش‌آموز بنگردد مخصوصاً اینکه در جمعیت عظیم دانش‌آموزی کشور دانش‌آموزان از طیف‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، اعتقادی و جغرافیایی می‌باشند. بر همین اساس این منشور سعی در معرفی حقوق پایه و بنیانی دانش‌آموزان در تمام طیف‌های فوق دارد و از این‌رو شرایط لازم جهت رسیدن به اصول پایه حقوق دانش‌آموزان سراسر کشور در فرآیند یکسان‌سازی فرصت‌ها در منشور دیده شده است.

۸. بی‌تردید مسیر سعادت یک جامعه از میان افکار، اندیشه‌ها و میزان پایبندی افراد آن جامعه به میثاق‌های ملی می‌گذرد، با توجه به اینکه مهم‌ترین رسالت آموزش و پرورش در یک کشور می‌بایست آماده ساختن دانش‌آموزان برای پذیرفتن نقش‌های اجتماعی و حضور فعال و مشارکت جوانانه در جامعه باشد و تعیین‌کننده حدود روابط انسانی و اجتماعی و مشخص‌کننده ساز کارهای این روابط در هر کشور قانون اساسی آن کشور می‌باشد، این منشور بر آن است زمینه‌های لازم برای پذیرش و آشنایی با حقوق فردی و اجتماعی را در دانش‌آموزان در غالب عناوین حقوقی مربوط به آن‌ها علاوه پذیرش و آشنایی دانش‌آموزان با آیین‌نامه‌ها و مصوباتی که مستقیماً مربوط به آن‌ها می‌باشد (در قالب حقوق خود) زمینه‌های مناسب را جهت پذیرش و عملی‌تر شدن هر چه بیشتر این مصوبات ایجاد کند. از دیدی دیگر منشور درصدد آن است که دانش‌آموزان را به‌عنوان شهروندان جامعه جهانی با پیمان‌نامه‌ها، تعهدنامه‌ها و قوانین بین‌المللی مربوط به آن‌ها آشنا کند تا دانش‌آموزان بادییدی فرای محدوده‌های مکانی و جغرافیایی در رابطه با حقوق خود بیان‌دیشند.

۹. با توجه به جمعیت عظیم دانش‌آموزی کشور و نیروی بالقوه و بالفعل این طیف از جامعه ضروری می‌نماید قوانینی در جهت معرفی بهتر و مشخص ساختن جایگاه ویژه این طیف در نظام اجتماعی، آموزشی و فرهنگی کشور تدوین شود. حال آنکه مجموعه قوانین و حقوق مربوط به این طیف وسیع هیچ‌گاه گردآوری نشده است که در صورت گردآوری این مجموعه حقوق و تبیین جایگاه فردی و جمعی دانش‌آموزان در مناسبات فرهنگی، اجتماعی، حقوق دانش‌آموزان روشن‌تر خواهد شد و برنامه‌ریزی جهت به‌کارگیری توانمندی‌ها و ظرافت‌های دانش‌آموزی در برنامه‌های کلان کشور بهتر دیده خواهد شد.

۱۰. با توجه به اینکه برنامه‌ریزی کلان آموزش و پرورش سیری از بالا به پایین طی می‌کند امکان این وجود دارد که در این برنامه‌ریزی‌ها نظرات و نیازهای اساسی دانش‌آموزی به‌خوبی دیده نشود و از طراحی دسترسی و نظرخواهی از این طیف عظیم مشکلات اجرایی خاص خود را دارد. از این‌رو تدوین و گردآوری مجموع حقوق اساسی دانش‌آموزی زمینه‌ای را ایجاد می‌کند تا مسئولان برنامه‌ریز، مسائل خاص دانش‌آموزان را بهتر بنگرند و برنامه‌ریزی‌هایی بر اساس حقوق اساسی آن‌ها داشته باشند.

جدول ۱: اصول چهاردهگانه حقوق دانش‌آموز در نظام حقوقی ایران

منابع قانونی اصول	اصول	قوانین استنادی
اصول تصریح شده در قوانین رسمی	۱. دسترسی به آموزش رایگان	بند ۳ اصل ۳ و اصل ۳۰ قانون اساسی، بند ۸ و ۲۲ ماده ۱۰ «قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش»، بند ۵ راهبرد کلان ۶ در سند نقشه جامع علمی کشور
	۲. برخورداری از تسهیلات تربیت‌بدنی رایگان	بند ۳ اصل ۳ قانون اساسی، بند ۱۲ و ۱۳ قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، بند ۱۲ ماده ۱۰ قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش، مصوبه ششصد و بیست و ششمین جلسه شورای عالی مورخ ۱۳۷۷/۰۷/۳۰
	۳. تسهیل امکان و مساعدت برای دسترسی به آموزش عالی برای همه	بند ۳ اصل ۳ و اصل ۳۰ قانون اساسی
اصول تأیید شده در قوانین رسمی	۴. برخورداری همه دانش‌آموزان از تأمین اجتماعی	اصل ۲۹ قانون اساسی، ماده ۱ قانون تأمین اجتماعی، ماده ۲ اساسنامه صندوق تأمین اجتماعی
	۵. آزادی انتخاب نوع و شیوه آموزش	ماده ۳۱، ۳۶، ۴۴ آیین نامه اجرایی مدارس
	۶. ارتقای سطح دانش و آگاهی‌های عمومی دانش‌آموزان	بندهای ۲ و ۴ اصل ۳ قانون اساسی، نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۶۷، برنامه تفصیلی دوره سه ساله راهنمایی مصوب ۱۳۴۶ و اهداف آموزشی و تربیتی دوره راهنمایی از جهت علمی در شورای تغییر نظام آموزش و پرورش در سال ۱۳۷۴ و بند (د) ماده ۱۹ قانون پنجم توسعه اقتصادی
	۷. آموزش به زبان مادری (محلی و قومی)	اصل ۱۵ قانون اساسی و بند «ج» ماده ۱۹ قانون پنجم توسعه اقتصادی
	۸. امنیت تحصیلی	اصل ۲۲، ۲۳ و ۲۵ قانون اساسی، ماده ۱۱۷۹ قانون مدنی، مواد ۱۴۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، ۵۴۱ و ۵۸۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵، آیین نامه رسیدگی به تخلفات امتحانی مصوب جلسه ۶۳۰ - تاریخ ۱۳۷۷/۱۰/۲۴ شماره ابلاغ ۱۲۰/۴۳۸۱/۸ - تاریخ ۱۳۷۷/۱۲/۸
	۹. برخورداری همه دانش‌آموزان از حقوق مساوی	اصول ۱۴ و ۱۹ قانون اساسی
	۱۰. آزادی فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی-فرهنگی	بند ۷ و ۸ اصل ۳ و اصول ۲۶ و ۲۷ قانون اساسی
	۱۱. پرورش خلاقیت‌های هنری دانش‌آموزان	بند ۲۴ ماده ۱۰ قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش مصوبه ششصد و بیست و ششمین جلسه شورای عالی آموزش و پرورش، مورخه ۱۳۷۷/۰۷/۳۰
اصول تصریح شده در قوانین آموزش و پرورش	۱۲. برخورداری از امکانات و فرصت‌های مناسب برای استفاده مفید و سازنده از اوقات فراغت	بند ۲۷ ماده ۱۰ قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش
	۱۳. هدایت و راهنمایی تحصیلی	بند «د» ماده ۱۸ و بند ۲ ماده ۱۹ قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و بند (ا) سیاست‌های کلی حوزه آموزش

۱۴. تسهیل و ارائه فرصت‌های آموزشی برای کودکان دارای نیازهای ویژه	بند «ه» ماده ۱۹ قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی تبصره ۱ ماده ۳۶ آیین نامه اجرایی مدارس
--	--

۴- اصول تصریح شده در قوانین رسمی

نتیجه تحلیل منابع قانونی مورد مطالعه منجر به استخراج سه اصل اساسی در زمینه حقوق دانش آموز شد. این اصول در قوانین رسمی کشور و به طور ویژه در قانون اساسی مستقیم و صراحتاً مورد اشاره واقع شده‌اند.

۱. دسترسی به آموزش رایگان: این حق در بند سوم اصل سه و اصل سی قانون اساسی با اشاره به «وظیفه دولت در فراهم نمودن وسائل آموزش و پرورش رایگان برای همه ملت تا پایان دوره متوسطه» و بندهای ۸ و ۲۲ ماده ۱۰ قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش صراحتاً مورد اشاره واقع شده است. همچنین در بند پنجم راهبرد کلان ۶ سند نقشه جامع علمی کشور ((افزایش دسترسی همگانی به آموزش)) مورد تأکید قرار گرفته است.

۲. برخورداری از تسهیلات تربیت بدنی رایگان: در بند ۳ اصل ۳ قانون اساسی به «تربیت بدنی رایگان برای همه، در تمام سطوح» تصریح شده و در بند ۱۲ ماده ۱۰ قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش، مصوبه ششصد و بیست و ششمین جلسه شورای عالی مورخ ۱۳۷۷/۰۷/۳۰ و مصوبه ششصد و چهل و هفتمین جلسه شورای عالی آموزش و پرورش مورد تأکید قرار گرفته است.

۳. تسهیل امکان و مساعدت برای دسترسی به آموزش عالی برای همه: مطابق بند ۳ اصل ۳ قانون اساسی «دسترسی به آموزش عالی یکی از حقوق مردم بوده و دولت بایستی شرایط لازم برای ورود دانش آموزان به آموزش عالی را فراهم نماید.» همچنین، اصل ۳۰ این قانون به طور صریح مقرر داشته که «دولت موظف است وسائل تحصیلات عالی را تا سرحد خودکفایی کشور به طور رایگان گسترش دهد.»

۴-۱ اصول تأیید شده در قوانین رسمی

این اصول به طور مستقیم و صریح مورد اشاره قانون گذار قرار نگرفته و با مراجعه به محتوا و پیام‌های مواد گوناگون قانون اساسی در زمینه حقوق دانش آموز قابل استنباط‌اند. همچنین در سایر قوانین مصوب مراجع اصلی قانون گذاری و آموزش و پرورش نیز تصریح و تأیید شده و تحت عنوان اصول تأیید شده در قوانین رسمی معرفی می‌شوند.

۱. برخورداری همه دانش آموزان از تأمین اجتماعی: اصل ۲۹ قانون اساسی تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، از کار افتادگی، بی سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح، نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی به صورت بیمه و غیره را حقی همگانی دانسته و دولت مکلف به اجرای آن است. اشاره به «همگانی بودن این حق» بدون تردید دانش آموزان را هم مشمول آن می‌کند.

۲. آزادی انتخاب نوع و شیوه تحصیل: ماده ۳۶ آیین‌نامه اجرایی مدارس شرایط سنی ثبت نام در مدارس روزانه را مشخص کرده است و ماده ۳۱ این آیین‌نامه، ثبت نام در مدارس را حق دانش آموزانی دانسته که محل سکونت یا محل اشتغال یکی از والدین آن‌ها به مدرسه نزدیک تر باشد. اما، در هیچ یک از منابع مورد مطالعه، اشاره‌ای به وادار کردن افراد به انتخاب نوع آموزش یا شیوه آموزش نشده است.

۳. ارتقای سطح دانش و آگاهی‌های عمومی دانش آموزان: بند ۲ اصل ۳ قانون اساسی یکی از وظایف دولت را «بالا بردن سطح آگاهی‌های عمومی» و بند ۴ همین اصل «تقویت روح بررسی تتبع و ابتکار در تمام زمینه‌های علمی، فنی، فرهنگی و اسلامی از طریق تأسیس مراکز تحقیق و تشویق محققان» را از وظایف دولت بر شمرده است. در برخی اسناد آموزش و پرورش آشکارا از این حق به عنوان یکی از حقوق اساسی دانش آموزان یاد شده و مسئولیت آموزش و پرورش دانش آموز در زمینه‌های مختلف علمی، فرهنگی، اجتماعی، بهداشتی، اطلاعات عمومی و آینده تحصیلی و شغلی از مسئولیت‌های اساسی نظام تربیتی است (بعنوان مثال، نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۶۷، برنامه تفصیلی دوره سه ساله راهنمایی مصوب ۱۳۴۶ و اهداف آموزشی و تربیتی دوره راهنمایی در سال ۱۳۷۴).

۴. آموزش به زبان مادری (محل و قومی): قانون اساسی به طور ضمنی حق آموزش به زبان مادری را از حقوق اساسی دانش آموزان می‌داند. به موجب اصل ۱۵ استفاده از زبان‌های محلی و قومی در مطبوعات و رسانه‌های گروهی و تدریس ادبیات آن‌ها در مدارس در کنار زبان فارسی آزاد است.

۵. برخورداری از امنیت تحصیلی: قوانین گوناگون با اشاره به عناصری همچون امنیت جسمی دانش آموزان، آزادی بیان و عقیده، ممنوعیت استراق سمع و تجسس این اصل را تأیید کرده‌اند مثلاً. اصل ۲۲ قانون اساسی، حیثیت، جان، مال و ... را از تعرض مصون می‌داند. قانون مدنی تشبیه طفل را صرفاً از سوی پدر و مادر مجاز می‌داند (ماده ۱۱۷۹). قانون مجازات اسلامی شروطی برای مسئولیت کیفری تعیین کرده است که عبارت‌اند از: «عقل، بلوغ و اختیار» (ماده ۱۴۰ قانون مجازات اسلامی / ۱۳۹۲). بر اساس این قانون برای اطفال ۹ تا ۱۵

سال به‌جای مجازات اقدامات تأمینی و تربیتی صورت می‌گیرد (ماده ۸۸ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲). تنبیه دانش‌آموز مجاز نیست و در مواردی که برای دانش‌آموز مجازات تعیین شده، منظور دانش‌آموز بالای ۱۵ سال است (ماده ۵۴۱ قانون مجازات اسلامی/۱۳۷۵). علاوه بر این‌ها، براساس اصل ۲۳ قانون اساسی تفتیش عقیده ممنوع و ماده ۵۸۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ ضمانت اجرای آن است. ۶. برخورداری همه دانش‌آموزان از حقوق مساوی: اصل ۱۹ قانون اساسی با اشاره به برخورداری همه مردم ایران از حقوق مساوی و در نظر نداشتن هیچ ویژگی به‌عنوان عامل امتیاز این حق را به رسمیت شناخته است. اصل ۱۴ دولت جمهوری اسلامی ایران و مسلمانان را موظف کرده است که نسبت به افراد غیرمسلمان با اخلاق حسنه و قسط و عدل اسلامی رفتار کنند و حقوق انسانی آنان را رعایت کنند. ۷. آزادی فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی-فرهنگی: مطابق بند ۷ اصل ۳ قانون اساسی دولت موظف به فراهم نمودن آزادی‌های سیاسی و اجتماعی در حدود قانون برای شهروندان است.

در بند ۸ همین اصل یکی از وظایف دولت ایجاد زمینه مساعد برای مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش است. علاوه بر این‌ها، در اصل ۲۶ به‌منظور آزادی فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی تشکیل نهادهای اجتماعی-سیاسی مجاز دانسته شده است و اصل ۲۷ این قانون تشکیل اجتماعات و راهپیمایی‌ها را آزاد می‌داند.

۵- بحث و نتیجه‌گیری:

حق دسترسی به آموزش رایگان در منابع قانونی مصوب همواره از حقوق اساسی افراد جامعه بوده است. اصل ۱۹ متمم قانون اساسی مشروطه، مواد ۲۲، ۲۳، ۲۴ و ۲۵ قانون اساسی وزارت معارف، ماده ۳ قانون راجع به آموزش و پرورش اجباری و بند ۳ اصل ۳ و اصل ۳۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و بند (د) ماده ۱۹ قانون پنجم توسعه بر دسترسی به آموزش رایگان به‌عنوان یکی از حقوق اساسی دانش‌آموزان تأکید نموده‌اند. در سطح بین‌المللی، ماده ۲۶ اعلامیه جهانی حقوق بشر، ماده ۱۳ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و ماده ۲۸ پیمان‌نامه حقوق کودک این حق را شناسایی کرده و از جهت وظیفه‌ای که والدین دارند و همچنین تکالیف دولت‌ها مورد توجه واقع شده است.

براساس نتایج این پژوهش، حقوق دانش‌آموز در نظام حقوقی ایران به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم مورد اشاره قرار گرفته است. اصول چهارده‌گانه استخراجی از این مطالعه نخستین اقدام برای توجه به حقوق دانش‌آموز هم در سطح نظری و هم در سطح عملی و سیاست‌گذاری است. به‌هرحال، در مطالعات آینده لازم است که الگوی مفهومی استخراج‌شده از منظر صاحب‌نظران و متخصصان حقوقی و تربیتی مورد واکاوی قرار گیرد و با اعمال نظرات آنان تعدیل و اصلاح شود. در پژوهش‌های آینده ضرورت دارد که به مطالعه تطبیقی حقوق دانش‌آموز در ایران و سایر کشورهای جهان متمرکز شوند تا از نتیجه این مقایسه اصول استخراجی حاصل این مطالعه قابلیت اعتبار بیشتری پیدا کند. به‌منظور تبیین بهتر حقوق دانش‌آموز، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده حقوق معلمان، مسئولان مدرسه و سایر افراد دست‌اندرکار تربیت دانش‌آموزان توجه به اینکه شناسایی و معرفی وظایف، تعهدات و مسئولیت‌های معلمان، مسئولان مدرسه و سایر افراد دست‌اندرکار تربیت دانش‌آموزان می‌تواند به شفاف‌سازی تکالیف و مسئولیت‌های این افراد کمک کند، پیشنهاد می‌شود در این زمینه پژوهشی انجام شود. افزون بر این‌ها، آموزش حقوق دانش‌آموز باید در کانون توجه برنامه‌های درسی مدارس قرار گیرد و سیاست‌گذاران تربیتی و معلمان باید برای تلفیق آموزش حقوق دانش‌آموز در برنامه درسی مدرسه تلاش کنند. در سطح بین‌المللی، اقداماتی شایسته در این زمینه انجام شده است. مثلاً، یونیسف (۲۰۱۴)، به انتشار مجموعه‌ای با عنوان «برنامه آموزش حقوق کودک» مبادرت کرده است که به بهره‌گیری از رویکرد آموزش حقوق کودک در جریان تربیت رسمی از پیش‌دبستان تا دبیرستان تأکید کرده و رسالت اساسی این برنامه را تدریس مبانی و اصول حقوق کودک به‌منظور توانمندسازی کودکان و بزرگسالان برای اشاعه و کاربست این حقوق در سطوح خانواده، مدرسه، جامعه، ملی و بین‌المللی عنوان کرده است.

ع_منابع

- موسوی، عبدالرازق، (۱۳۸۱)، حقوق و مسئولیت آموزش پرورش در حقوق ایران و سند بین‌المللی توصیه نامه. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران
- Covell, K, Howe, R. B, & McNeil, J. K. (2010). Implementing children's human rights education in schools. *Improving Schools*, 13(2), 117-132. <https://doi.org/10.1177/1365480210378942>
- Covell, K, Howe, R. B, & Polegato, J. L. (2011). Children's human rights education as a counter to social disadvantage: A case study from England. *Educational Research*, 53(2), 193-206. <https://doi.org/10.1080/00131881.2011.572367>
- UNICEF. (2014). *Child rights education toolkit: Rooting child rights in early childhood education, primary and secondary schools*. Geneva: UNICEF Private Fundraising and Partnerships Division.
- Osler, A, & Starkey, H. (1998). Children's rights and citizenship: Some implications for the management of schools. *The International Journal of Children's Rights*, 6(3), 313-333. <https://doi.org/10.1163/15718189820494085>
- Tibbits, F. (2010). *Impact Assessment of the Rights Education Action Programme (REAP)*. Final Report Submitted to Amnesty International Norway. HREA.

The effect of student fundamental rights in education

Abstract

Student's rights include all the rights that a person who is studying or because of studying in the education system of the country enjoys. The main goal of the current research is the effect of the basic rights of students in education, so that by relying on it, the duties, obligations and responsibilities of teachers, school officials and other people involved in the education of students can be identified and introduced. The current research is a qualitative study that was conducted using the qualitative content analysis method of inductive classification. A systematic review and analysis of legal sources has led to the formulation of a set of principles under the title of principles of law in education. These fourteen extracted principles are based on the amount of citations in the studied legal sources in the three categories specified in the official laws (including access to free education, physical training facilities and access to higher education), approved in the official laws (including social security, freedom of choice and The method of education, raising the level of knowledge and public awareness, teaching in the mother tongue, academic security, enjoying equal rights and freedom of political and socio-cultural activities) and specified in the laws of education (including the cultivation of artistic creativity, promotion of facilities and suitable opportunities for leisure time , academic guidance and facilitation of education conditions for children with special needs) are classified. It is suggested that in future studies, the extracted conceptual model should be analyzed from the perspective of experts and legal and educational experts and adjusted and modified by applying their opinions.

Keywords: student's rights, student's basic rights, student's legal principles, Iran's educational system